Я п’ю горілку.

Мені подобається, коли переді мною стоїть повна пляшка, а в ній виблискує й гойдається. Я беру пляшку в руку, бовтаю, щоб у ній гойдалося мокре, й оглядаю її з усіх боків. Зелена етикетка наліплена на пляшці, має якийсь своєрідний вплив: "хлібне вино, міцність 40", посуд… Я дивлюся на червоний сургуч, махаю пляшку в руці й мені радісно – пляшка повна, важка, в ній блищить мокре й гойдається вечірнє золото електрики.

Чубатий репортер з сигарою в роті жадібно дивиться на пляшку, аж гризе свою сигару, а чорнявий, плечистий редактор у ковбойці сміється з того, що я любуюся пляшкою. Він бере її в мене і його долоня смачно ляскає в дно пляшки, як ото хтось когось по щоці – раз-раз, корок вилітає й мокре бризкає на стіну, на долівку… Я люблю, як вилітає корок, і як бризкає мокре. В чарку булькає і мені радісно. Я беру чарку в руку, підіймаю її вище голови й киваю товаришам головою. Потім я вихилив чарку, не скривився для скромності й понюхав житнього хліба. Потім я задумався. Завжди, як вливаю в себе горілку, мені хочеться трохи помовчати й подумати. Тоді я відчуваю, як мене перемагає горілка. Ось я задумався. Я слухаю, чи не дає про себе знати горілка, слухаю, як вона втілюється в мене, оселюється… Ось я п’ю. Що з цього? Хіба це новина? П’ють люди й пили…

Люди пили ще не за нашої пам’яті. Ще понад чотири тисячі літ тому східні народи виробляли з рису напій, який давав людині чудодійний, веселий настрій. Люди раділи з такого напою і звали його "вода життя", "ніжна рідина", а по-арабському "алькеґаль". Я задумався. П’ючи я завжди думаю проте, що я нітрохи не ріжнюсь від людини, що пила понад чотири тисячі років тому. Думаю так і п’ю.

Товариші наливають мені, й горілка вливається в мою душу, як злодій, що хоче викрасти в мене серце й розум… Потекла горілка в мою

душу, як злодій, і намацує в ній кожний суставчик мого організму. Я п’ю, ще й почуваю себе так, наче зустрів свою першу кохану. Я радію. Справді, араби справедливо називали горілку "водою життя". Я живу. Мені весело. Я зараз могутньо й бадьоро себе почуваю. Я вигукнув товаришам:

– Крррасота! Хай живе Анатоль Васильович Луначарський. Він десь колись сказав, що красота це могутнє бадьоре життя…

– Хай живе! – гукнули товариші.

– Весело, – знов сказав я, – тай правду каже народня українська пісня:

Чарка все на світі робе,

З нею добре жити,

Від усякої хвороби

Може відлічити.

– Крррасота! – гукнув репортер і проспівав:

Ой куме, куме,

Добра горілка,

Вип’ємо, куме,

Ще й з понеділка.

Редактор додає:

– Цебто!

Ой випиймо, куме, тут,

На тім світі не дадуть.

Я встаю з-за столу, танцюю й приспівую:

Ой випила, похилила,

Сама себе похвалила.

Що я панського роду,

П’ю горілочку, як воду.

Ху… – Сідаю. Я стомився. Задумався: "п’ю горілку, як воду".

Це сказано давно, давно. Я уявив собі минулу, далеку Україну і прийшов до висновку, що мій далекий край наскрізь пройнятий горілкою. Я уявив собі моїх довговусих прапрадідів з оселедцями на головах, в рясних синіх штанах, підперезаних червоними, широкими поясами. Я уявив собі моїх прапрадідів у вишитих сорочках, з червоними жупанами наопашки і з довгими люльками в зубах. Ось вони сидять за столом, повідкидали на бік свої шаблюки, ноги в чоботях, повиставляли вперед свої широкі могутні груди й голосно співають узявшись у боки:

Гей, нумо хлопці,

Славні молодці,

Чого смутні не веселі?

Хіба в шинкарки мало горілки,

Пива і меду не стало?

Гей наливаймо повнії чари,

Щоб через вінця лилося.

Щоб наша доля нас не цуралась,

Щоб краще в світі жилося!

Замовкають. Один козак підіймає вгору кухля з горілкою, радий махає головою до друзів і крізь довгі вуса співає:

Пийте люди горілочку,

Як ви, гуси, воду,

Тяжко, важко на чужині

Без рідного роду.

І мені вже сумно. І мені вже боляче. Я цокаюсь із товаришами і співаємо пісню про колишню голоту. І я вже плачу. Падаю лицем на стіл, так що брязнули чарки. Одна чиясь недопита чарка розлилась мені на руку. Горілка разом з цибулею тхне мені аж коло носа. Я плачу. Гірко мені, боляче. І чогось згадалося мені із десь прочитаного: "ти дужий і ти плачеш. О, ти плачеш. Плач дужого скидається на ридання лева". Звичайно, це до мене не стосується. Це тільки асоціяція думки з плачем, я не дужий. Не козак з мене. Не запорожець.

О, моя бідна голото. Вона гуртувалася біля корчми і пропивала останні копійки, зароблені в багачів… "Ой зібралася бідна голота, до корчми гулять". І пила бідна голота і "гуляла".

Мені хтось пом’яв чуба, і я підвів голову.

– Чого?

Цебто чого плачу.

– Пісня, – кажу, – трагічне минуле. Ціла картина із минулої України.

– А гей! – гукнув редактор. – В минулому хіба було тільки трагічне? Ось на. – Він почав гасати по хаті й приспівувати:

Од села до села —

Танці та музика.

Курку й сраку продала —

Маю черевика.

Потім він крутнувся так, що зачепив стола, звалив його, сам упав і все зі столу брязнуло додолу.

– Струнко-о-о-о!

У дверях з’являється постать журналіста. Він кинув свого кашкета десь аж у куток і свою п’ятірню з довгими, вичищеними нігтями засадив у свого чуба соняшного кольору. Зачесав його назад. Поставив на стіл пляшку й сів до столу. Репортер підходить до нього, бере його руку в обидві свої, тормосить і приказує:

– Дуже вдячний, дуже вдячний вам, товаришу чоботаре, що ви не відмовили мені пошити панталони. А того, що прийшов без жони, ми не думаємо вам простити…

Всі зареготали, а редактор затягнув:

Мені з жінкою не возиться,

А тютюн та люлька козаку й дорозі

Пригодиться.

– Сто-сто-стой! – перебив його репортер. – Не тютюн, а горілка… Ось ми йому (журналістові) за те, що він прийшов без жінки заспіваємо такої мінорної, що його аж за пупа візьме:

Ой зацвіла червона калина

Під криницею.

Горе ж мені моя рідна мати

Жити із п’яницею.

– Ну що?

Журналіст усміхається.

– Да. Прекрасний шматок побуту минулої України… Воно, правда, й тепер є, – сказав журналіст, ударивши долонею в дно пляшки. Поналивав чарки, став у позу Наполеона, затягнув, а всі підхопили:

Гуляв чумак на риночку,

Та й пив чумак горілочку.

Я сиджу похмурий і палю без кінця папіроси. Взяв одну цілу, пожував у роті й викинув її під регіт товаришів на долівку. Якась дурниця оце куріння… Просто глузування з людини…

– Дай сигару, – простягаю я руку до репортера. Запалив її й мугикаю сам до себе, махаючи товстою сигарою у себе перед очима, так наче балакаю до сигари: – А проте курили Вальтер Скотт, Дар… Дарвін. Дарвін курив і Ньютон курив…

Я підводжу голову до товаришів, що балакають собі голосно, а їхні чарки стоять, "стигнуть". І біля мене стоїть налита чарка.

– Товариші, – кажу я, – сам Дарвін курив, чому б не курити мені або тобі, репортере?..

– Правильно.

Я продовжую.

– Хай собі не курив Леонар… Леонардо да Вінчі, Данте і, здається, Вік… Віктор Гюго, не курив Ґете, так за те курив Дарвін… Дарвін курив, товариші… Ви знаєте, що це значить?

– Зате він ніколи не пив самогону, – сміючись, сказав журналіст.

– Як не пив самогону, то щось інше, – додав репортер.

– А я вам кажу, – тарначив журналіст, – що всі генії були поборники тверезості. О, ви думаєте, що пили Данте або Ґете? Ану попробуйте написати, будучи алкоголіком, "Божественну комедію" або "Фавста".

Спробуйте написати, будучи алкоголіком, "Гамлєта" або "Ромео і Джулієту"? Ви гадаєте, що Шекспір вживав алкоголю?

– Слухай, голубчику, – перебив його редактор, – ніякого Шекспіра й не було. Власне, це й не автор згаданих творів… Автор цих творів Бекон.

– Нічого подібного, – вставив я, – автор цих творів лорд Ретленду.

– А я вам кажу, що Шекспір, – уперто стояв на своєму журналіст.

– А я кажу, що Бекон або Ретленду.

Редактор могутнім кулаком гехнув по столі, що аж хлюпнули чарки.

– А я запевняю вас, – сказав я, – що автор згаданих творів Ретленду. Може, й Бекон, а за Шекспіра не знаю… Це міт, фетиш…

Всі зареготали.

– Ну та чорт їх бери, – кричить репортер, – що ви із-за яких-небудь Шекспірів та Ретлендутів будете каламутити свої благородні голови. Он стоять чарки, ну й чого ж іще.

І ми вихилили.

– І як ти… я не розумію, берешся судити про те, чого не знаєш? – закусуючи цибулею сказав редактор. – Ти гадаєш, що Шекспір…

– Та ну вас… хлопці… киньте, – пропонує репортер, – у нас он уже горілки немає. Давайте краще зараз підемо в ресторан та послухаємо "Не іскушай" Глінки.

– Правильно!

Ми всі разом встали. Стільці наші з гуркотом попадали. Хтось зрушив з місця стола, на ньому все поперекидалося, попереливалося. Ми позапалювали цигарки й пішли тинятися по електричному місту.

Вранці мені важко й нудно. В моїй кімнаті безладдя. Та мені до всього байдуже. Коли я лежу, мені наче легше, а коли поворухнусь, встану, особливо, коли встану, мені робиться нудно так, наче мене закачало на морі. Я випиваю пів чайної шклянки горілки й тоді встаю. Підходжу до дзеркала. Похитав на себе головою й сказав:

– Що ти собі думаєш?.. Дурню ти!

І по щоках у мене рясно покотилися сльози. Покотилися сльози гарячі, великі. Течуть із моїх очей, наче шматочки чистої, срібної душі. Я сперся на лікоть, узявшись рукою за щоку, дивлюся на себе й думаю. У мене зараз нецікаве обличчя. Тому, що в мене погане обличчя, мені згадалося красиве Байронове. І мені стало лячно. Я знаю, що горілка вбиває в мені здоров’я, юність, свіжість, здібність… Отак потроху-потроху горілка-злодій викраде в мене моє серце, мою душу, мою пам’ять. Ось я хочу щось пригадати із Байрона й нічого не пригадаю. Он як лячно. Я ж знав. Невже це я вже гублю нею пам’ять? Але ні. Це просто так собі. Я ще колись пригадаю. Адже ж Вільям Аткінсон сказав, що: "багато речей, які здавалися нам навіки забутими і які ми часто намагалися пригадати, іноді нагадуються без ніякого напруження, наче це так потрібно".

Це так, але в мене колись була краща пам’ять. Безперечно горілка вбиває мою пам’ять. Це ж жах. Я це знаю і п’ю. Я тоді геть, геть не буду нічого знати. Я не в силі буду написати навіть два, три рядки гарного вірша. Я це знаю і п’ю. Я випив ще пів шклянки горілки й мені стало зовсім легко й гарно. Я відгорнув рукою з чола своє волосся й подивився на своє чоло. Я закидаю волосся далеко назад, щоб чоло було більше, і знов став думати про пам’ять. Десь я вичитав, що все наше знання цілком залежить від нашої пам’яті. І здається, Сікорський сказав: "люди, обладающие сильным умом, обладают вместе с тем й сильно развитой

способностью внимания, памятью". Звичайно, я пам’ять свою гублю, а разом з нею і розум. Я ж добре знаю, що лишається в пам’яті все те, на що звертаєш пильно увагу, що дуже подобається, до чого є великий інтерес, але багато дечого такого я позабував. Ось, наприклад, я любив вірші Надсона й Бальмонта, а тепер не пригадаю ні одного їхнього вірша. Я колись без тями любив одну дівчину, звати її Ванда. Зараз ось ніяк не пригадаю її прізвище й не уявляю ні одної рисочки обличчя, ні навіть форми тіла. Власне, я не знаю, за що я її любив і що ж у ній мені подобалось. Я старію. В мене жовте обличчя. На чолі дві тонюсінькі складочки, під очима синьо, коло перенісся під бровами глибокі жовті ями й сам ніс довгенький і гострий. Я знаю, що поганий вигляд мого обличчя від горілки, проте п’ю. Я знаю, що горілка вкоренилась в мойому організмі, вбиває коріння моєї юності, свіжості, і не кидаю пити. Я накреслив плян однієї повісти, і не пишу її. Я пишу тоді, коли зовсім тверезий. Мені холодно. Я горілкою вбив у собі все соняшне. Я ллю в себе горілку, як воду, і гашу нею горіння своєї молодості. Навіть пирій випинається до сонця, а я затуляю його від себе всіма засобами, які тільки є для боротьби з сонцем. Мені стало сумно. Коли я дуже п’яний, я падаю в песимізм… Плачу. Гірко, боляче ридаю. Згадався Єсенін: "Я знаю, грусть не утопить в вине".

Ага, до речі Єсенін. Є смішні, наївні люди, що з легкої руки й з легкого розуму називають пияцтво, песимізм, гульбища – єсенінщиною. Глупо й наївно. Було б дуже забагато честі для Єсеніна, коли б богему називати єсенінщиною. Смішно. Якби не було Єсеніна, то Кнут Гамсун у свій час не пиячив би, як би не було Єсеніна, то Купрін, Арцебашев, Гюі де Мопасан не ходили б по притонах. Якби не було Єсеніна, мій батько не був би алкоголіком і не вбили б його п’яного… Якби не було Єсеніна, то певно мої родичі не улаштовували б гульбищ, не заливалися б горілкою і не заливали б мене тоді, коли мені ще було років 7–8. Мій чорнявий редактор у ковбойці узнав про Єсеніна тоді, коли Єсенін повісився. Але мій редактор у ковбойці дореволюційний богемщик і ображається, коли його тулять до єсенінщини. Смішно. Дуже забагато для Єсеніна честі, хоч будь-що звати єсенінщиною.

Я п’ю горілку. Я давно п’ю горілку. Я знаю, що вона мені шкодить, і п’ю. Я знаю, що я невихована людина. Я часто згадую слова Бехтєрева: "Можна бути людиною досить освіченою й разом з тим невихованою". Або ще, як він каже: "Виховання людини береже здоров’я як розумове, так і фізичне".

Я вірю в це, і п’ю. Я не бережу своє здоров’я ні розумове, ні фізичне. Коли я п’яний, я захоплено співаю. На мене, наприклад, справляють великий вплив українські народні пісні. Я від них п’янію. Коли я співаю "Ой зацвіла червона калина" або "Ой наступила та чорна хмара", "І пить буду, і гулять буду", чи іншу, мені зразу ж хочеться випити. Коли я співаю українські народні пісні про горілку, я бачу перед собою минулу п’яну Україну і почуваю себе її нащадком.

Ось тепер я похмелився, виплакався, поспівав і мені хороше. Я одягаюся, сідаю в трамвай і чомусь їду на базар. В трамваї в мене виник якийсь чудовий, художній образ. Його неодмінно треба записати, але в мене, як на гріх, немає ані паперу, ані олівця. До речі, в мене є папіроси, можна записати на коробці від папірос. А олівця немає. Ага, кондуктор щось пише. Пише силу силенну цифр. В нього можна попросити олівця. Я в думці добираю, як йому сказати. "Товаришу кондукторе, дайте, будь ласка, олівця". Ні. Олівець слово непрактичне. Власне воно мені й не подобається. Воно мені чомусь нагадує оливу, та й не життьове воно. Його можна вжити лише в письмі, в літературі, а в житті краще сказати карандаш. Я так і скажу: "товаришу кондукторе, дайте, будь ласка, на хвилинку вашого карандаша". Але це дуже довга фраза. Ось кондуктор порівнявся зі мною і я сказав:

– У вас часом немає карандаша?

В нього звичайно карандаш є, він же он ним пише, одмовити ніяк, і він дав мені олівця. На базарі я зіскакую з трамвая, підбігаю до дівчини, що торгує ліфчиками. Ця дівчина мене спокушає. На дворі був вітер і він не соромлячись тріпав спідничкою цієї дівчини, як хотів, зазирав, куди хотів, спідничка рельєфно й тонко прилипала до ніг оголюючи круглі

коліна, вгиналася всередину й припадала до тіла так, наче ця дівчина щойно вилізла з води. Дівчина нічого не вживала для того, щоб поправити спідничку, вона була захоплена продажем своїх ліфчиків і тільки червоніла. Навішала собі ліфчиків на оголені по плечі руки, на шию, на груди, і це мене спокушало. Я купую ліфчика, кладу його до кишені, довго говорю дівчині якісь дурниці. Це її не цікавить. Вона навіть ні разу не усміхнулася, одвернулась від мене й пішла до своїх товаришок, що так само стоять з ліфчиками. Я надибав пивну й засів у ній топити свою свідомість.

Вийшов веселий і радісний. На базарі шарманка грає. Чоловік у жилеті грає, а дівчина пританцьовує. Я дивлюся на це все лише одним оком, бо через коло натовпу нічого не видно. Мене зло взяло. Я пробрався до шарманки, умовляюся з шарманщиком, беру ванька й везу шарманщика до себе додому.

– Ванько стой! – Я зіскакую. Треба взяти китайця, ач як його обступили. – Ходя! Їдем зі мною. Матимеш гроші.

Проте, шарманщик пояснив йому докладніше за мене. Сіли горою й поїхали.

Ось я вдома. У мене вдома безладдя. Стільці поперекидані. Скрізь валяються недокурки, поналивано, насмічено, важке повітря. Але дарма. Шарманщик у жилетці грає мені, дівчина танцює з бубном у руці, а потім стала, взявшись у боки й співає:

Любила меня мать, уважала,

Что я ненаглядная дочь.

Я лесом дремучим бежала

В ненастную темную ночь.

А потім Ходя розіклав свої таємниці й викидав ріжні коники. І мені здалося, що я оце все вже колись бачив отут у мене в кімнаті. Точнісінько так, як ось зараз, отакий самий лисий у жилетці шарманщик, така сама боса дівчина в червоній блюзці, підстрижена. Отакий самий Ходя з бронзовим обличчям, з великими вилицями й так само балака тоненьким дитячим голосом. І отакі сами білі пацюки, і кульки, і "магічні" палички й кільця… Колись оце все я бачив так самісінько, як зараз у цій самій моїй кімнаті. Я дивлюсь на рідюсінькі чорні вуса Ході й мені згадується роман Дельшея "Фарфорова Джонка". Шарманщик заграв "розлуку", і я попрощався зі своїми гостями.

Я прийшов до редакції й чекаю на аванс. Друкарка сміється.

– Я ніколи не бачу вас тверезим. Мені вас аж шкода. У вас дуже нещасний вигляд. Ви наче хворий.

– І мені, – кажу, – вас шкода. Певне аж у спині коле, – я показав кивком голови на машинку.

Друкарка образилась і нервово застукала літерами. Сидить біля машинки, як біля маленького роялю, і вистукує пальчиками трудовий марш. Справді, сидить, як біля роялю, грає, а в спині коле.

Я одержав аванс і йду собі. Йду й на умі у мене пісня:

Базар балшой і народу много.

Рускій баришня ідьот – дай єму дарогу.

І крутиться мені оця пісня, хто зна чого. Йду і вона мені на умі. Думаю щось інше, але ця пісня мене не кидає. Власне, ще я йшов по аванс і вона вже була в мене на умі. Балакав з друкаркою і вона була в мене на умі. Йду ось і ця пісня не кидає мене, як настирлива муха. На чорта вона мені оця пісня? Я аж серджуся, аж рукою махнув і сказав у

думці: тьху ти, чорт би тебе побрав. На тобі: і причепиться така безглузда пісня: "базар балшой і народу много". Воно мені потрібно?

– А-а-а-а, моє поважання шановному редакторові!

– Як живуть пролетарські поети?

Тиснемо один одному руки.

– Ти обідав?

– Ні, – кажу.

– Пішли.

– Звичайно, пішли.

І ми пішли. Іду й мені пісня на умі. Я тепер не сам і аж заспівав тихенько вголос: "Базар балшой…"

Редактор навіть і не здивувався. Йому і в голову не прийде, що ця пісня мучить мене ще зранку. Редактор щось думав і мугикав наче сам до себе мотив моєї пісні разом зі мною. Ми за обідом багато пити не будемо, можна взяти кілька пляшок пивця і на цьому кінець… Бо на редактора чекає робота. Сьогодні верстка газети, а мені починати повість, план якої я накреслив уже давно й героїв уже переносив у собі.

П’ємо пиво. Редактор чухає потилицю і всміхається.

– Я, – кажу, – теж не проти, бо оцим пивом тільки дратуєшся…

Редактор голосно зареготав. Підходить офіціянт.

– Півпляшки гіркої…

Ми цю півпляшки розділюємо пополам у пивні шклянки, і ось я беру шклянку в руку, цокаюсь з традиції об шлянку мого компаньйона, схлюпнувши ненароком трохи горілки на хліб, вливаю її собі в душу, а вона, як злодій, в’їдається в мій організм і хоче викрасти моє серце.

Ми беремо ще півпляшки й розділюємо пополам, закушуючи пивом… І я вже почуваю себе так, наче я зустрів свою першу кохану, яку не бачив багацько літ. Мені радісно, а редактор розказує мені трагічні події свого життя і плаче. Власне, він не плаче, а так розповідає, що йому сіпаються куточки губ і в очах стоять і не капають сльози. Повні очи чистої, блискучої води і ось-ось ця вода зірветься й капне. В редактора стиснулись кулаки. Таке гірке оповідання. До його широких грудей і до важких великих плечей сльози зовсім не до речі й тому мені згадується: "ти дужий і ти плачеш. О, ти плачеш. Плач дужого скидається на ридання лева". В редактора з очей капнула велика сльозина. Ця сльозина зачепила жмут моїх нервів. У мені заворушилася жалісна скрипочка моєї душі і сльози одна за одною закапали з очей. Я знаю, то моїми очима виливається горілка. І знаю, що я, як і мій редактор, згодні зараз на все.

– В село?.. Чудово.

Ось ми потягом їдемо в якесь село. Ось ми вже за Харковом. Потяг бистро мчить, пронизуючи чорно-синю імлу пізнього вечора, а ми з редактором стоїмо в тамбурі й голосно співаємо:

Прощай страна, я уєзжаю,

Прощайте вєрниє друзья,

Бить может я на смєрть поєду,

Із-за куста сразіт мєня.

Цю пісню я чув ще за часів імперіялістичної війни. Редактор співав її ще за царя хмеля і дивно, що ми проспівали всю до одного слова.

Перед нами блимають вогники хат якогось села. Нам треба Куряж, але хіба не все одно. Зіскочити неодмінно. Потяг мчить… І ми гряхнулися один за одним усім своїм єством у чорно-синю прірву пізнього вечора.

Я довго лежав у бур’янистому рові. В мене щеміло все тіло. Особливо голова. В голову повстрявало багацько шматочків бур’яну, я поколов собі ноги, розірвав об щось холошу й одірвав підошву від черевика. Здер об щось щоку. Пенсне десь залетіло, і я помацки виліз із рову. Виліз і пошкандибав по залізниці. В мене дуже боліло коліно. Редактора немає. Що це могло бути? Лячно мені. Навіть хміль пройшов. Що сталося з редактором? Може, попав під колесо? Може, вбився? Може, зачепило його потягом і потягло хтозна куди? Може, вже розбився редактор на шматочки? Але де це ми скочили? Передо мною блищать вогники. Доходжу до вогників: електричне освітлення. Багацько людей ходить, парочки прогулюються. Значить ще рано. Я вдивляюсь в місцевість і впізнаю Пісочине. В мене шумить у голові, як з похмілля. Я спішу до пивної. З пивної лунає:

Отєц мой пьяніца

І к рюмке тянітся,

А мать уборщіца —

Какой позор!

Сестра гулящая,

Дрянь настоящая,

А я нещасная…

Братішка вор.

Купітє бубліки,

Давайтє рубліки…

В мене застукало серце. Я пізнаю голос редактора й радий вбігаю до пивної. Цілуємось.

Я в Пісочині колись був на дачі і зі своїм хазяїном часто випивав. Треба неодмінно до нього піти. Ідемо. Ось ми з редактором стукаємо у височезні нові ворота. Нам відчиняє чоловік з розкішною бородою на дві половини.

– Василь Євменович!

– Петро Іванович! Яким чином, яким вітром?

– Знайомтесь, – кажу, – рекомендую редактора.

– Очинь приятно. Василь Євменович Мартиненко.

Входимо в хату. Стара бурчить, але це нічого. Після деяких важких слів Василя Євменовича вона біжить по самогон. Василь Євменович сміється до мене голубими, добрими очима. Я люблю Василя Євменовича. Надто він моторний і добрий, як п’яний. Він побував у царській армії, на війні, скрізь їздив, знає багацько анекдотів, приказок і казок. Знаючи, що він жартівник і що до кожного слова щось докаже, кажу йому:

– Так, значить, будемо пить!

Він усміхається.

– Хіба ж ви не знаєте, Петре Івановичу, що я не п’ю? Хіба як дуже п’яний, то чайний стаканчик перехилю, – і сам регочеться від своїх слів. – Шкода, що ви оце в Харкові, Петре Івановичу. Я так і не зберуся переписати оте, що вам казав… Оте моє сочиненіє про діда Бидрія, як він свою кобилу шукав. Ото так, якби ви помогли, подивились, то щось би й вийшло… І все ж ніколи, бодай його, – чухає потилицю. – А воно, знаєте, всяка вещ… Колись напишу. Ви вже там у редакцію оприділете. Кажете, ще й заплатить можуть?

– Аякже, Василю Євменовичу. Гонорар обов’язково.

– Ну, що ж, нам, аби хватило на пляшечку… Да знаєте, всяка вещ… О, і стара… Ну, Дарочко, ти вже нам там закусочки, збігай до льоху, а я вже пляшки сам відкрию, – засміявся і поставив на стіл три пляшки самогону.

Каламутні такі пляшки, із паперових затичок тхне міцне й важке… Ось зараз у цій каламуті я втоплю свій розум. Ми п’ємо. Редактор починає: свою улюблену пісню, а ми підхоплюємо: "Ой вербо, вербо…"

– Сто-сто-стой! – гукаю я. – На вулиці гармонія.

– Сюди їх клич, Дарочко, – сказав Василь Євменович.

– Та що ти вигадуєш, Василю?.. Нащо вони тобі здалися.

– Сюди, я тобі говорю.

Василь Євменович тупає ногою, і стара йде. Входять парубчаки з гармонією. Парубчак із довгим, конячим обличчям наполіг вухом і щокою на дворядку, розтягнув її, вона заревла, а другий, вже на підпитку до гармонії приспівував:

С малих лєт я работать попала,

Я в несчастьї і горі жила,

А к шиснадцаті лєт я пропала,

Я курила, ругалась, пила.

І по скользкой пошла по путі я,

Стала жисть я свою проклинать.

Слішком бєдниє билі родниє,

Дєнєг надо било на наряд.

Мені згадався лисий у жилетці, шарманщик і боса в червоній кофточці дівчина.

– Да, всяка вещ… – почав Василь Євменович, наливаючи парубкам горілки, – от хлопці, як я був молодий… Дарочко, – звернувся він до старої, – бери ж і ти… Ну, ну, без ніяких…

– Та що… Та я… – Підійшла до столу, взявшись двома пальцями за підборіддя, усміхнулась, перехристилась і випила.

– Так от, хлопці, як я був молодий… А де ж це наш гість? – Це про редактора. Він ліг у соломі біля печі й заснув. – А спить бідолага, шкода,

шкода. Треба було б, щоб і він почув моє сочиненіє. Да всяка вещ… Це как пошол один руською отставной матрос ув Англію. Пошол он в церкву при совершенії божественной літургії. Взял да й винул он колоду карт. Начал он іх розкладивать. Зритель тот час же приступіл к нєму і отослал його на гауптвахту. Вот і питають його:

– Для чего ти при совершенії божественной літургії розобрал карти? За такоє нарушеніє ти будеш строго наказан.

Матрос на ето отвєчал:

– Я, – каже, – отставной руською матрос. За вислугу лєт своєму отєчеству получіл малий "пенсіон". Поетому із такого пенсіона купить Біблії не в состоянії, а сії карти куплени моїм отцом перед вступленієм моїм на службу і дани мнє не для вранья, а для познанія Бога…

– Та ти вже завів, – обізвалася стара. – Давай хлопцям по чарці, та кончайте. Он уже півні співають.

Хлопці випили, гармоніст заграв гопака, Василь Євменович почав танцювати й наступив редакторові на ногу.

– Еге-ге, – привстав і почухав потилицю редактор, – тут весело.

– Так точно, – сказав Василь Євменович. – Тут говорилося сочиненіє, – підніс редакторові чарку, – как пошол однажди отставной руською матрос ув Англію…

– Та що ти, – обізвалася знову стара. – Оп’ять значала, чи шо?

– А на чому я зупинився… Ага – охвицер увспрашивает матроса: – А какоє ж, говорить, понятіє ти імеєш в етіх картах?

А матрос і кажеть:

– Первой туз, сей єсть Бог, кроме нєго нєт другого во всєй вселєнной. Двойка ето нєбо та земля. Тройка – означаєть воспомінаніє Святой Тройці – Бог Отєц, Бог Син та Дух Святой. Четвйорка – воспомінаніє четирьох євангелістов: Іоан, Матвій, Марко та Лука. П’ятьорка означаїть п’ять мудрих дєв. Шостака – ето сємєйство Ноя, оставшеєся послє потопа, от которого проізошлі люді. Семйорка означаєть, что Бог сотворил все в 7 днєй. Осьмака – ето снятіє со креста Христа Спасітеля нашєго. При положеній во гроб било восєм душ: Іоан Богослов, Нікодім старєц, Іосіф, Марія Магдаліна, Марфа, Лазар і двє сестри Лазаря. Девятка – ето дари Духа Святого: любов, радость, милосердіє, вєра, іскренность, кротость, воздєржаніє, милость і смиреніє. Десятка ето називається 10 заповедей, даних Мойсею на горє Сєнайской для познанія Бога і самого себя, а валєт – ето тот самий глупий, котрий привйол меня к вашему благородію. Краля – ето восточная роза, первая царіца, а король – основатель Росії. У всєх картах чотирі масті сіє означает – чотирі страни свєта: восток, юг, сєвєр та запад. В колодє 52 карти, ето показуєть 52 нєдєлі в году. В колодє 365 очков – ето 365 днєй в году, кромє високосного.

Охвіцер конешно удівілся такому острому отвєту, щедро награділ матроса і випустіл єго на свободу за такоє остроє понятіє в картах.

– Перепишіть і дайте мені. А тепер хлопці – грай, – гукнув редактор.

– Да… Всяка вещ… – сказав Василь Євменович, наливаючи чарки самогоном.

Сьогодні вранці мені болить голова. Ні копійки грошей немає. Нізащо похмелитися. Коли встаю, стає нудно і туманіє в очах. Я лежу. Біля мого ліжка на стільці куча листів від молодих поетів. Ці листи приходять, і я їх не розпечатую, бо завжди п’яний, а треба було б поодписувати. Назбиралося цих листів чимало. Ось я зараз почну їх читати. Я майже

наперед знаю, що вони пишуть, але все ж таки треба прочитати. Ой, кольнуло в боку. Це я певно неправильно лежав. Та й у грудях щось болить, і в’язи. Де я вчора був? Пам’ятаю… Журналіст… Повії… А що як сифіліс? А де я ще був? Нічого не пам’ятаю. Я взяв найбільшого конверта, розірвав і читаю:

"Шановний тов. Голото, вибачте, що турбую. Я сам селянська дитина, зовсім неосвічений, прагну до сонця, до освіти. В мене надхнення, я б все своє життя віддав би за поезію. Прочитайте мої вірші і скажіть, чи годяться. Приділіть їх до якої-небудь редакції. Напишіть мені листа, укажіть на мої хиби, та як писати вірші, чи є в мене талан, надішліть мені літератури про поезію і якщо можете карбованців 5 грошей. Допоможіть мені, не заривайте мого талану в землю. Не вбивайте мого хисту. Читав ваші твори, дуже мені подобаються ваші твори. Я ніде кращих за ваші не читав. Глядіть же, видрукуйте мої вірші та вишліть грошову допомогу. Я закоханий у вашу творчість.

З пошаною Степан Огнекриленко. Кобиляки".

Читаю його вірша:

Сонечко зійшло,

А ніч ще не розійшлася.

Вперед до бою все село,

Вже правдонька знайшлася.

Боріться всі за волю,

До правдоньки іди,

Хай згинуть враги волі,

Проклятії пани.

Розриваю другого конверта.

"Дорогий Петре, (на ти) це вже пишу до тебе десятого листа й ніякої відповіді. Ти не звертаєш уваги на мій талан. Це з твого боку не красиво. Я страдаю, я мучусь ночами пишу, а тобі навіть важко сказати пару слів, може моя праця і даремна. Чи годиться моє писання куди чи ні. Ти якби знав (мене коробить оце "ти" зовсім незнайомої мені людини) як важко самотужки вибиватися в люди…"

Я дальше не читаю листа і читаю вірші:

Думи мої, думи мої,

Ви мої єдині.

Не кидайте хоч ви мене

При лихій годині…

Нічого собі талант! Не посоромився чорт переписати у Шевченка. Цього вірша Шевченко написав ще 1847 року. В Орській кріпості на Оренбурщині. Читаю ще одного вірша:

Село і серце одпочине,

Село на нашій Україні…

– Іди ти к чортовій матері! – вигукнув я вголос. – Що ти гадаєш, дурню, що я ніколи не читав Шевченка? Ідіот ти паршивий, плагіятор

нещасний! – і лячно мені стало від свого голосу, і соромно. Якби хто з боку почув, то подумав би, що я збожеволів. Я трохи подумав, а потім прочитав кінець листа:

"Ти ж, Петре, пиши негайно відповідь. Як не даси відповідь й на цей раз, то я кидаю зовсім творити й вина паде на тебе, бо ти не схотів допомогти мені.

Олексій Сонцедар. Херсон".

Читаю третього листа:

"Многоуважаємий Голота, вибач за безпокойство. Я сам син села і люблю поезію. Оце останнього листа пишу тобі, більше не писатиму. Як не одержу від тебе поради, то повісюсь або втоплюсь. Не можу я жити без творчества. Хочу бачити його напечатаним. Скоріше печатай і шли гонорар.

М. Огнечервоний".

Читаю вірша:

Стоїть гора червоная,

А під горою гай,

Червоний гай густесенький,

Оце комунський рай.

Я в думці послав Огнечервоного к чортовій матері й розірвав четвертого конверта.

"Любий Петро Голота, я вже не маю сил писати вам листи, гадаю приїхати сам. Цими днями приїду".

Я далі не читаю листа й бистро пробігаю очима по віршах, щоб пізнати хто ж до мене приїде:

Я проти старого рижиму,

Я за радянський іду край,

Отак і ви товариші,

Кажіть за волю всі у рай.

В мене ще більше розболілась голова. Читаю кінець листа:

"Всі в нашому селі кажуть, що в мене великий талан. Та й я так думаю. Дивуюсь, як ви не звернете намене уваги. Приїду, побачу, що ви скажете – чи писати мені, чи ні.

с. Оджамка, на Зінов'ївщині. Іван Голосний".

Я шпурнув усі листи, навіть непрочитані, додолу, вкрився з головою й лежу. Якось заснув. Сниться мені, що за мною хтось женеться. Ось-ось упіймає. Побачив річку з жабурінням, з гнилою водою і поринув у неї, щоб мене не побачили. Купаюся в тому багні з головою і дихаю, а воно ж таке зелене, з жабурінням, і противно мені. Хтось мене схопив за ногу, підняв і вже кидає з височезної скелі в безкрає море. Я замахав руками, ногами й полетів. Лечу, лечу над морем, але ось сідаю. Ось, ось море. Втоплюся. Ух...

Прокинувся я. Передо мною стоїть Василь Євменович і сміється своїми голубими очима. Яке щастя, який я радий… Та ще з пляшкою самогону.

– Дякую безмірно. Лийте швиденько, бо ніяк не встану. Наче хворий кілька місяців.

Випив я. І ось я вже сиджу за столом з Василем Євменовичем. П’ємо, співаємо, розливаємо в розмовах, у піснях річку радости.

– Я ось, Петре Івановичу, приніс оте сочиненіє переписане, що ото колись розказував. Насилу зібрався переписати. Все ж ніколи, бодай його… Сядеш, приміром, писати, а робота стоїть у подвір’ї, в полі. Всяка вещ знаєте…

Я беру його папірці в руки: "Путішествіе руського матроса" і "Як дід Бидрій свою кобилу шукав". В кінці обох творів підписано: "сочіненіє єто составіл Василий Євменович Мартиненко".

– Це, – кажу, – треба зараз до редактора. Гаразд?

– Гаразд.

І ми йдемо до чорнявого редактора в ковбойці й не застаємо його. Попадаємо до пивної і засиділись у ній до ночі. Потім я десь розійшовся з Василем Євменовичем і опинився в малюсінькій конурці-хаті якоїсь повії; вона взнавши, що в мене немає грошей, виштовхує мене з хати. Я огинаюся, вона б’є мене кулаком у лице і горланить, що є сили. Я схопив табуретку й жбурнув нею на повію, але вона відскочила, й табуретка полетіла кудись у темний куток, чи в сіни, чи на веранду у щось темне. Прийшли два міцні дядьки, надавали мені міцних стусанів, вивели мене у якийсь темний провулок, обшарили всі мої кишені, потім тусонули мене так, що я зарив у землю носом. Пішли. Згодом я підвівся. Я ледве йшов. Я почував себе хворим. Все в мене боліло, щеміло, наче по мені

проїхало кілька автобусів. Я вибрався з темного провулка на освітлену електрикою вулицю. Зажурений іду вулицею. Мені важко й сумно. Ходять люди, сміються, радіють, розмовляють, оті щось обговорюють, ті йдуть і тихо шепочуться. А я наче тільки що виліз із того світу. І треба ото мені пити. Які щасливі люди, що не п’ють. Але й я міг би не пити. Я от візьму та й не буду пити. Я знаю добре, що горілка це злодій, що викрадає мою свідомість… Ось візьму й перестану пити. Я пізнаю, де я. Це я вулицею Революції іду додому.

Приїхав до мене із Зінов’ївщини молодий поет Голосний. Привіз кілька зошитів своїх віршів і ось вже кілька годин підряд читає мені їх, аж я стомився слухати. Всі вірші погані, не годяться, у поета ані крихти талану. Я серджусь. Мені хочеться сказати: кинь к чорту читати своє барахло і забирайся звідси під тринадцять чортів. Але нічого не кажу і слухаю його бездарну писанину. Слухаючи його твори, одягаюсь, готуюся йти з дому. Може, догадається і перестане читати. Але ось я вже одягнений, сиджу, а він далі читає. Я дивлюсь на його величезне лице, на жовтого сіряка, на чоботи, як два паровози, і мені нудно. Йому ще вчитись та вчитись, він навіть не закінчив сільської школи, і неписьменний, і бездарний, але я на кожний прочитаний вірш кажу, що вірш гарний і талановито написаний. Тільки от мова та…

– Та то нічого, то ви виправите, обробите, – сказав упевнено Голосний, розвертаючи п’ятого зошита.

"Та це він певне готовий читати цілий день і цілу ніч? Людина ні на крихту не подумає, що мені ж пора обідати, а я ще й не снідав, бо прийшов же він і зразу ж почав читати". Це я думаю і мене бере зло.

– Слухайте, я… мені треба йти, – нарешті сказав я.

Поет здивувався і нахабно повернувсь до мене своїм червоним, як перепічка, обличчям.

– Тут же небагацько, – сказав він, перегортаючи величезними порепаними пальцями товстого загального зошита з чорною цератовою палітуркою.

– Ні, мені треба йти.

Я встав. Поет мовчки встає, підходить до шафи з книжками, слинить свої пальці й перегортає книжки. Вибрав кілька книжок і сказав:

– Дайте мені ці книжки.

– Як, зовсім?

– Ну, да.

– О, ні. Я книжки нікому навіть читати не даю.

В поета лице стало ще червоніше. Маленькі, сірі очи заховалися за білими випаленими сонцем бровами. Я чомусь подумав, що коли б це було в його селі, то він би мене добре виматюкав би, або ще й каменюкою в мене пустив би. Він узяв у руки свою торбинку, став біля порога й сказав:

– Я тепер все зрозумів.

– Що ви зрозуміли?

– Ви не хочете дати мені ходу.

– Як це не хочу дати ходу?

– Ви не даєте мені книжок, бо не хочете, щоб я набрався освіти, бо як буду освічений, то краще писатиму за вас… І не хотіли дослухати мої твори, бо вони кращі за ваші.

– Слухайте, товаришу, я не бібліотекар і не доставник книжок всяким пройдисвітам. А те, що я не дослухав ваші дурниці, то вибачте мені, ви мене заморили, потім забули, що я людина й хочу їсти. Мені треба йти обідати.

– Ну, то йдіть обідати, а я вас підожду.

– Ні, ні… Так не можна. Я прийду дуже пізно. Несіть свої вірші до якої-небудь редакції.

– А де це ця редакція?

Я дав йому низку адрес і він вийшов.

Чув я про нього, що він обходив усі редакції і скрізь йому казали, що вірші нікуди не годяться, що йому треба багато читати, вчитись, а то прямо казали, що в нього немає хисту, що йому треба кинути писати. Але він і слухати не хотів цих порад. Він лишався з тою думкою, що йому заздрять, бояться конкуренції і тому не хочуть іти йому назустріч.

Я вже не п’ю кілька днів. В кімнаті в мене чисто прибрано.

Я пишу. Сьогодні я нікуди не йду й цілий день писатиму. Ось пишу. І ось без стуку в двері заходить поет Голосний. Він схуд. Кладе торбину коло порога й не вітаючись підходить до мене, вп’явшись очима у моє писання.

– Пишете? – таємниче спитав він.

– Пишу.

– Ану, як ви пишете? – починає розпитувати, допитуватися до дрібниць, бере писане в руки, слине пальці і перегортає.

Мені хочеться йому сказати, що він мені заважає, що краще було б, коли б він ішов собі геть, але це мені тільки хочеться сказати. Поет підходить до торбинки, виймає з неї пляшку гіркої, показує мені і всміхається.

– Що гарна? – каже. – Слинка не тече? Кидайте писати й ковтнемо.

Я обурився, але лагідно сказав Голосному:

– Ідіть собі, товаришу, і ковтайте десь сами, скільки вам завгодно.

Він помовчав, заховав горілку в торбинку і сказав:

– Купіть у мене вірші. Скільки ви дасте за всі мої вірші? Вони вам згодяться. Ви їх собі обробите і попечатаєте.

– Видати ваші вірші за своїм прізвищем?

– Що хочете, те й робіть з ними. Пишіть своє прізвище… Як хочете.

– Та ви, товаришу, обсипте мене золотом, щоб я чужий вірш, а тим паче поганий, видав за своїм прізвищем…

Поет помовчав подумав, а тоді тихим, бідним голосом промимрив:

– Дайте мені грошей, щоб я міг повернутися додому.

– Ви, товаришу, гадаєте, що це ви тільки один відвідуєте мене з торбою віршів. Це як усім давати на дорогу, то можна без сорочки лишитись.

– Так ви не даєте? – лице зробилось зле й червоне. – Значить ви не хочете допомогти мені? Значить ви мені заздрите.

– Друкуйте свої вірші, беріть гонорар і їдьте додому, не заважайте мені працювати.

Поет грюкнув дверима й вийшов. Я роздратований його горілкою шукав собі компанію і добре випив.

Дивлюсь на свою незакінчену повість і сумую. Невже я не переборю себе. Невже горілка сильніша за мене й поборе мене? Я дивлюся в дзеркало й бачу, як у моїх очах тремтять, виблискують срібні краплинки. Я відчуваю, що за мною ходить труна, я відчуваю, що хоч де я буду, хоч що робитиму, біля мене близько цвинтар. Я навіть уявив свою могилу, посипану жовтим пісочком. І нікого, нікого немає біля тієї могили. Самотня стоїть моя могила. Ніяк не можу уявити, хто відвідуватиме її. Мені ввижається смерть. Я беру олівця й пишу вірш:

Уже кістяк із гострою косою

На моїй дорозі вперто став.

Але я не дописав вірша. Прийшли товариші: репортер і журналіст. Пішли обідати. Багацько пити не будемо. Так трохи для веселості. П’ємо. Я знаю, що коли вип’ю одну чарку, то друга й третя сама увіллється в мою душу. Я це знаю – і п’ю. Ось ми п’ємо. До нас підходить безпритульний і простягає руку, щоб дати йому копійку. Я вдивляюся в босого, обірваного безпритульного й пізнаю поета Голосного.

– А де ж твої чоботи, сіряк, картуз, торбинка?..

– Вкрадено.

– Чого ж ти не їдеш додому?

– Нізащо.

– Скільки коштує квиток?

– 12 карбованців.

Я пояснив хлопцям, в чому річ, і ми скинулись йому по чотири карбованці.

Обідали ми до ночі й кожен із нас був п’яний, як ніч. Я підсів до столика, за яким сиділа парочка, і щось таке варнякав. Щось мені не подобалось. Я взяв з їхнього столика пляшку з пивом і брязнув нею по столику. Чоловік ляснув мене по щоці, тоді журналіст і репортер схопили його, скрутили вдесятеро, пхнули під столика, що звалився, і з вазочки з цвітами лишилися одні цурочки. Обід виллявся тому на спину, заляпавши його буряками, капустою, а тарілка розбилася об його голову. Пручаючись, зачепив ногою столика, й він одлетів на кілька кроків. Дама з офіціянтом топтались на одному місці, не знаючи, що почати, і говорили щось про міліціонера. Якимсь чином нам удалося втекти, навіть не заплативши за "обід".

Ми кудись їдемо потягом. І ось мої товариші кудись ділись, а я їду сам. До мене підійшли два червоноармійці з ДПУ.

– Куди ви їдете? Будь ласка за нами.

Кого? Мене будете брати, якесь там ДПУ? Я лаюсь на всі лади, одбиваюсь, пацаю ногами, плююсь і голосно викрикую прочитане колись у газеті:

– Ленін создатель, Дзержинский організатор ЦК ВКП(б) вождь, а рабочий клас опора чека ГПУ? Пустіть мене, бо буде вам горе! – кусаю їм руки, але вони не пускають. Вони були здорові парубки й тільки посміхалися з того, що я пручався й лаявся.

Я опинився в камері Люботинської райміліції. В одиночній. Беру табуретку й гачу нею об нару. До ранку я побив у цурочки нару й табуретку, шибки з рамою ґратового вікна й навіть кидав ними за ґрати, розбиваючи шибки на веранді, куди виходило вікно.

Мене відвезли до Харківського БУПРу. Я думаю покінчити з життям. Я нізащо не висиджу в БУПРі і три-чотири дні. Нізащо! Я вже переконаний в тому, що пити не кину. І так не легко, а як пити то краще… Я нізащо не буду жити. В мене нікудишнє здоров’я… О, я несерйозно ставлюся до своїх обов’язків. Я зробився розгублений, до всього байдужий. Мене вже не цікавлять політичні події дня. Мені вже все одно. Я навіть не читаю газет.

Я всосався в оточення, що було мені таке далеке… Мені зараз чудова пудра, духи пахнуть прекрасною жінкою. Мене тягне до ресторанного шуму, музики так, як колись тягло до невідомого, до далекого… Я стаю не громадською людиною. Колись я відчував боротьбу до сліз на очах. Так я тепер з завмиранням вислухую плач ресторанної скрипки й роялю. Колись я таких, як я тепер, звав гнилими, віджилими типами, колись я на таких, як я тепер, дивився з презирством. Колись я таких, як я тепер, вішав би, щоб не погнили нового молодого світу. Я почуваю, що гнию. Я почуваю, що падаю в прірву й нізащо вхопитися. В мене зовсім інший світогляд, в мене нікудишня пам’ять. Я починаю лякатися. Що читаю – зараз же й забуваю. Правда, може, це тому, що я читаю безладно, як попало, не стежу за собою, не працюю над собою. Треба ж читати розмірено, прочитав і подумав, перевірив у собі, засвоїв, а тоді ще… Так, здається, Антуан Альбала І сказав: "Одни желудки поглощают много и ничего не переваривают, другие поглощают мало и переваривают все". Так, я несерйозно ставлюся до своїх обов’язків. Кінець. Я не живу. Ось мені здається, що біля мене труна і близько-близько цвинтар. Я бачу

свою самотню могилу, посипану жовтим пісочком і нікого-нікого немає біля неї. Я в думці погладив рукою по оббитій білій матерії всередині чорної труни. Ось тут я буду лежати. Стало мені моторошно і вчувається мені те, що я десь вичитав: "Самая жалкая жизнь в тысячу раз лучше самой красивой смерти".

А може, жити? Та ж мені треба багато зусиль покласти на те, щоб узятися серйозно до своїх обов’язків. А чи ж я зумію? БУПР. Ось іще й БУПР. Я почуваю себе в ньому так, як наче мені одрубано руки, ноги й велено бігати та робити руками якусь будівлю. Мені чогось згадався твір Шарля де Костера "Пригоди Тіля Уленшпіґеля". Син Клааса Уленшпіґель хоче в клітку посадити пташку. Клаас сказав йому:

"Що ти робиш?"

"Хочу зловити пташку й посадити в клітку, годуватиму її зерном і слухатиму, як вона мені співатиме".

Клаас сказав Уленшпіґелю:

"Посади її в клітку й нехай вона тобі співає. Давай і я тебе посаджу в клітку, годуватиму тебе, і ти будеш мені співати. Замкну тебе на залізного засова. Ти любиш бігати й не могтимеш побігти. Ти лежатимеш в холодку, коли тобі буде холодно. Лежатимеш на сонці, коли тобі буде душно. Колись у неділю ми поїдемо з дому і вернемось хтозна коли. І знайдемо тебе вмерлого".

Уленшпіґель відчинив вікно й випустив пташку. І пташка полетіла на волю. На волю! Воля! Яке приємне, кругле, гладеньке й миле слово: воля. Мені хочеться на волю!

А може, жити?

Мені хочеться жити.

Я вирішив не пити. Ось я в наркодиспансері. Я сам не в силі кинути пити. Надто глибоко втілився алкоголь в мою кров і тіло… Моя сила волі похитнулася. Я як раб падав перед катом-алкоголем на коліна та цілував йому брудні, гидкі руки й ноги. Я понижався перед ним, падав ниць і слухав його, як слухав свого володаря полонений. А він, мій володар-алкоголь, глибоко запустив свої зелені пазурі у фібри всього мого єства, пронизав наскрізь моє серце, виснажив його… І я не в силі боротися зі своїм катом сам. Я прийшов за допомогою до лікарні. Я відчуваю, що лікарка, яка ось зараз розмовляє зі мною, бажає мені добра. В її чорних, великих, круглих очах багато щирості, материнської любові й ще чогось такого доброго, теплого, що не можна зловити, хіба лише відчути. Коли вона з очей здіймає густі чорні вії і дивиться на мене, я опускаю свої очи вниз. Коли в куточках її тонюсіньких губ засяє усмішка, я почуваю себе на десятому небі, а коли вона сувора, мені робиться сумно. Вона пильно й глибоко подивилась на мене й виразно сказала:

– Прийдете завтра о 12-й годині дня.

І я спішив на цей час до неї. Я йду й чую: 12 година, 12 година. Я бачу очи круглі, чорні, єврейські очи. Вона дивилася вниз, потім густі вії звела вгору й на мене глянули великі, чорні очи. Вона сказала прийти о 12-й годині і я спішу. Я мушу бути о 12-й годині в лікарні. Мене зустрів один знайомий, що давно мене не бачив, він хотів щось розпитати й здивувався коли я замахав рукою, мовляв, вибач, спішу, мені дуже ніколи.

Я сиджу в кабінеті своєї лікарки, біля столу, за яким сидить вона, і почуваю себе ніяково. Вона поклала лікті на стіл, сплела руки під підборіддям, пірнула головою в маленькі плечі й дивиться в мою душу. Я слухаю докори своєї лікарки й розглядаю її. Чорне волосся ладненько згорнуте назад і від цього півкругле чоло стає світле. Брови чорні і так само, як чоло, півкругом лежать над очима. Трохи римський ніс пасував до її чорних очей, до туго стиснутих тонюсіньких губ, надавав її обличчю якоїсь серйозності й величності. Все її неї було до речі. Навіть велика

брошка на грудях, з малюночком у кілька васильків і чорненький ніжний пушок над куточками губ і чиста, гладенька переконлива розмова. Коли лікарка говорила про велике зло алкоголю і застерігала мене від нього, в неї на переніссі збігалися брови, а коли вона говорила про моє майбутнє без алкоголю, її лице просвітлювала мила усмішка й мені було радісно. Звичайно, я ніколи не буду пити. Я готовий її слухати. Я буду робити так, як вона каже. Я відчуваю, що вона хоче мені добра… Я дивлюся на лікарку і кажу собі в думці, що на тлі моєї дійсності виринула людина, яка всім своїм єством бажає мені добра.

Так. Я глибоко в це вірю.

Вона мені сказала:

– Ляжте!

І я ліг на чорну канапу, вкриту білим простирадлом. Лікарка встала з-за столу й підійшла до мене. Коли вона йшла, я помітив, що в неї легка й стрункa хода. Сама вона повна, кругла, в її рухові відчувається багато рішучості й мужності. Вона сіла біля мене, взяла мене за руку і звеліла мені закрити очи. Потім легенько торкнулася рукою до мого чуба. Я відчув у цій руці якусь відданість і жалість до мене. Мені хотілося плакати й вірити цій руці. Рука м’яко й тепло рухалась у мене на голові, торкалася мого чола, а я стиснув міцно губи і слухав лагідний, повний щирості й могутності голос лікарки. Вона запевняла мене, що алкоголь зводить людину нанівець, що коли я буду й далі пити, то дійду до того, що валятимусь під тином; ніхто на мене не схоче глянути. Вона казала мені, що я потрібен суспільству, що мені треба назавжди відмовитись від горілки й стати тверезим громадянином нової країни. Вона наказувала мені не пити. Я слухав її з заплющеними очима і здавалось мені, що це сниться, що це я уві сні чую таку чисту, прозору, могутню і надхненну промову.

– А тепер відпочиньте, – казала вона, – одпочивайте. Звуки, що навколо вас, вас не турбують, вони далеко, далеко, ви чуєте лише мій голос.

І справді шум хворих в почекальні зразу перенісся кудись далеко, я ледве чую їхню розмову. Мені чути виразно голос лікарки:

– Повіки ваші важчають, по всьому вашому тілі проходить приємна втома. Вас охоплює дрімота, вам хочеться спати. Засинайте. Вас нічого не турбує. У нас вам гарно-гарно. Засинайте. Засинайте.

І я засинаю. Мені щось невиразне сниться.

Я глипнув очима. Лікарка сидить за столом і щось пише. І потім, не міняючи своєї пози, вона лише зняла вії вгору й чорні, великі очи глянули на мене.

– Закрийте очи.

І я заснув.

Сьогодні я дізнався, що моя лікарка має міцне прізвище. Прізвище з приміткою каменя. Міцне і впливове прізвище. І вся вона впливова. Вона сказала мені не пити і я не п’ю. Я її слухаю і спішу до неї. Мене тягне до неї, як шматочок сталі до великого шматка магнету. Я спішу до неї, почути її лагідний і впливовий голос, відчути на собі силу її очей. Я спішу до неї озброїтися зброєю, тією зброєю, якою я мушу боротися з зеленим змієм алкоголем. Я відчуваю цю зброю і в словах своєї лікарки, і в погляді, і в рухові й навіть у прізвищі. Я подумав: як славно бути такою людиною, як вона. Вона має величезний успіх в житті. Я десь вичитав: "успех в жизни зависит исключительно от способности привлекать к себе людей или оказывать на них влияние". Я особисто відчув на собі й те, й друге. Вона і приваблює мене до себе і справляє на мене велике враження.

Зустрів поета Голосного. Він не поїхав додому. Він обшарпаний, лежить без пам’яті на базарі під гнилим рундучком. Ввесь мокрий. Все, що він їв, викидав на себе, біля себе. І не пізнати його.

Це щось навіть не подібне до людини, а якась копиця старого ганчір’я з приміткою брудного тіла, закиданого пережованою і непереваренною їжею. Запив хлопець. Шкода мені його стало. Я підійшов до нього, забалакав, але він щось промимрив і заснув.

Мені яскраво уявилася моя лікарка. Мені згадалися її слова, де вона каже, що коли я не кину пити, то дійду до того, що буду валятися під тином. Вона мас рацію. Я ніколи нізащо не буду пити. Я зараз працюю над одним великим твором. Починаю знову втягуватися в громадське життя. Мені розвидняється. Я дужчаю, я одужую. Кілька раз до мене приходили товариші, кликали "обідать" і я обманював їх, що ніяк не можу, бо в мене отакі й отакі справи. Такі справи, що аж ніяк не можу. Одного разу в їдальні бачив випивку. Мені кортило випити й тут же яскраво уявилася постать лікарки. Я чув її слова: "ви не будете пити. Ви не маєте права пити. Не маєте права. Ви не будете пити". Я відчуваю на собі круглі чорні очи й одвертаюся від горілки. І кожний раз, коли я мав нахил випити, мені здавалося, що я цим ображаю свого лікаря, що я цим зроблю їй боляче, що я після цього не зможу дивитися їй у вічі, що я буду негідний ступити ногою до її кабінету… А мені так хочеться в ньому бути. Я нетерпляче чекаю того часу, щоб іти до лікарки. Коли я в почекальні чекаю на прийом і завше, як відчиняються двері: вгадую, що йде вона лікарка. Вона виходить і ледве помітно киває головою на моє привітання. І я тоді особливо яскраво помічаю величність її руху, трохи римський ніс і міцно стулені тоненькі губи з ніжним чорненьким пушком над куточками. Коли вона проходить повз хворих, то наче нікого не помічає, а на сеансі розказує мені, що робив і що говорив я в почекальні.

Я дивлюся на лікарку, вивчаю риси її обличчя, форми тіла й мені все в ній подобається. Мені робиться сумно, коли сеанс кінчається, і мені треба йти додому. Я дивлюсь на неї, як закоханий. Вона кладе лікті на стіл, сплетає руки під підборіддям, уткнувши голову в круглі маленькі

плечі, усміхається до мене й питає, як я себе почуваю. Я дивлюся на брошку з васильками й бентежусь. За кожним разом, коли я їй кажу, що не пив, вона радіє так, наче я їй роблю якусь велику послугу.

Вона мені подобається. Я питаю себе: чи люблю, чи гіпноз? Лікар-женщина і хворий поет. Це ж романтично. Я вже міркував. Як сказати їй про те, що я її кохаю. Може, зручніше написати листа? Звичайно, я її люблю. Я в цьому переконаний. Я тільки про неї й думаю. Хоч де б я був, що б робив – я ні на секунду про неї не забуваю. Одного разу вона мені навіть приснилась. Так: я її люблю і люблю свіжо, юно, як перший раз в житті. Буває ж так, що зустрічаєш на дорозі свого життя людину, яка вертає тобі першу юність, першу любов і ти юнієш. Вона освіжила мене. Вернула мені молодість, бадьорість, і я ожив. Коли я заходжу до її кабінету, то мені здається, що я перегортаю ще одну сторінку якогось французького роману, головними героями якого жінка-доктор і хворий.

Я приходжу до кабінету, сідаю біля столу й мовчу. Дивно, що я не находжу, що казати. Я такий колись веселий, балакучий, моторний сиджу й мовчу. Дивлюсь на брошку з васильками або на стіл і мовчу. Їй треба розповісти про своє здоров’я, чи не пив, чи не тягне пити, як я борюся з собою, чи не спокушав хто, чи думаю я про те, що мені треба змінити своє оточення? Все це мені треба розповісти, а я сиджу й мовчу. Так хочеться мовчати.

– Ляжте.

Я ліг на чорну канапу, вкриту білим простирадлом. Вона встає із-за столу з міцно стуленими губами, тримаючись однією рукою за брошку, дивиться кудись убік і йде до мене. Бере мою руку в свою і трохи думає. Вона дивиться кудись убік і думає. Я дивлюся на профіль її обличчя і з острахом думаю: ось зараз вона повернеться до мене всім своїм лицем, і я не встигну освоїтися з своїм становищем… Мені подобається її майже римський ніс. Вона з профілю велична й дужа. Ось лице повернулось. Чорні глибокі очи. Вона дивиться на мене, її рука поволі піднімається і торкається мого чуба. Я не міг довго дивитися в її очи і заплющив свої.

– Повіки ваші важчають. Згуки, що навколо вас, вас не турбують. Вони пішли від вас далеко, далеко. По всьому вашому тілі проходить приємна втома. Вас охоплює дрімота. Вам приємно тут відпочити, відпочивайте. Засинайте. Спіть. Спіть. Засинайте!..

Мені робиться легко й приємно. Мені хочеться взяти її руку, що тепло лежить на моєму чолі, ніжно любляче пригорнути до своєї щоки, до шиї, але я навіть не смію поворухнутися. Мені стало легко й приємно. Я засинаю.

Я себе яскравіше пізнаю. Я пізнаю де я. Я вулицею Революції йду додому. Я йду додому. І в моїй уяві виразно стоїть постать лікарки. Я люблю її, вірю їй і роблю так, як каже вона.

Вона сказала не пити.

І я не п’ю.